

NORGES HØYESTERETT

D O M

avsagt 2. mars 2021 av Høyesterett i avdeling med

dommer Jens Edvin A. Skoghøy
dommer Ragnhild Noer
dommer Arne Ringnes
dommer Cecilie Østensen Berglund
dommer Kine Steinsvik

HR-2021-475-A, (sak nr. 20-137359SIV-HRET)
Anke over Eidsivating lagmannsretts dom 18. juni 2020

A

B

(advokat Pirashanthy Sivabalachandran – til
prøve)

mot

X kommune

(advokat Frode Lauareid)

S T E M M E G I V N I N G

(1) Dommer **Steinsvik:**

Sakens spørsmål og bakgrunn

- (2) Saken gjelder fastsettelse av samvær mellom barn og foreldre etter omsorgsovertakelse.
- (3) B (mor) og A (far) er foreldre til sønnen C, født 00.00.2009, og datteren D, født 00.00.2013. Foreldrene har i tillegg to sønner født i henholdsvis 2004 og 2006. Far kom til Norge i 1997 som enslig mindreårig asylsøker, 15 år gammel. Mor kom i 2003 etter å ha giftet seg med far. De er begge tamiler fra Sri Lanka.
- (4) Barnevernstjenesten kom første gang i kontakt med familien høsten 2006 etter en bekymringsmelding vedrørende fars alkoholmisbruk. Barnevernet iverksatte undersøkelse i familien som viste at far i perioder hadde et omfattende alkoholmisbruk, og at det også forekom vold i hjemmet. I perioden november 2006 til juni 2007 ble mor og de to barna plassert på crisesenter, deretter på familiesenteret Y, der det ble foretatt en systematisk kartlegging av barnas omsorgssituasjon.
- (5) I de påfølgende åtte årene gjennomførte barnevernstjenesten omfattende tiltak i familien, herunder i form av barnehageplass, kommunal leilighet, veiledning til foreldrene og tilsyn. Det kom likevel en rekke bekymringsmeldinger fra flere instanser i perioden, i første rekke knyttet til fars vedvarende alkoholmisbruk og barnas utvikling.
- (6) I februar 2014 engasjerte barnevernstjenesten psykologene Judith van der Weele og Terese Kim Ramnefjell for å utrede barnas omsorgsbehov og foreldrenes omsorgsevne. For å gjøre utredningen kultursensitiv ble det benyttet kulturtolk som tilrettelegger i samtalene mellom de sakkyndige og foreldrene. Av rapporten fremgår det at kulturtolken også bidro ved å gi de sakkyndige et «bakteppe for vurderinger av utredningen og omsorgen barna får i lys av foreldrenes språk, kommunikasjonsform samt hva som skiller vanlig omsorgspraksis i deres hjemland fra norsk praksis». I rapport 5. mai 2014 konkluderte de sakkyndige med at barnas omsorgssituasjon «har vært marginal og til dels skadelig gjennom oppveksten», og at barna hadde «utviklet en sårbarhet for psykiske og fysiske belastninger grunnet fars alkoholmisbruk og dens ringvirkninger». De sakkyndige la videre til grunn at barna var avhengig av «svært gode omsorgsbetingelser dersom skadelig utvikling skal forebygges». I anbefalingen til barnevernstjenesten het det avslutningsvis:
- «Barneverntjenesten anbefales å ha et år med tiltak som er spisset og kultursensitive. Far må delta i behandling for rusproblemene, økonomisk støtte, ressurs hjem, norskopplæring for mor, ICDP-kurs, miljøterapi som snakker tamilsk. Tiltakene revurderes innen ett år.»
- (7) Det ble deretter utarbeidet en ny tiltaksplan i samarbeid med foreldrene, og i oktober 2014 startet tiltaket Minority Consult sitt arbeid i familien med råd og veiledning.
- (8) I april 2015 mottok barnevernet ny bekymringsmelding fra X PPT etter at C hadde fortalt at mor slo ham. De to eldre brødrene fortalte på samme tid i samtale med barnevernet at både mor og far slo dem. Foreldrene nektet for å ha utøvd vold mot barna. De ga samtidig uttrykk for at tiltakene barnevernstjenesten hadde iverksatt, ikke fungerte. Ved et uanmeldt

hjemmebesøk 1. mai 2015 var far sterkt beruset og opptrådte aggressivt, og politiet ble tilkalt. Utover i mai 2015 ble far observert tydelig beruset i hjemmet ved flere anledninger, både av kulturtolken, barnevernsvakten og politiet, og både mor og politiet meldte bekymring for fars alkoholinntak.

- (9) Den 27. august 2015 fattet barnevernstjenesten akuttvedtak om plassering av alle de fire barna utenfor hjemmet. Bakgrunnen var da at de tre eldste i dommeravhør samme dag på nytt hadde fortalt at de var utsatt for vold fra begge foreldrene.
- (10) Etter et opphold i beredskapshjem flyttet C og D inn i sitt nåværende fosterhjem 14. oktober 2015.
- (11) Fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker i Oslo og Akershus traff deretter 16. desember 2015 vedtak om omsorgsovertakelse og plassering i fosterhjem. Foreldrene ble gitt rett til samvær med barna seks ganger i året med en varighet på tre timer. Barnevernstjenesten ble gitt anledning til å føre tilsyn.
- (12) Ved Nedre Romerike tingretts dom 15. juli 2016 ble vedtaket om omsorgsovertakelse stadfestet. Samværet ble redusert til tre timer fire ganger per år. Som begrunnelse for reduksjonen i samværet viste tingretten til at plasseringen ville bli langvarig ut fra barnas fungering og behov, sammenholdt med foreldrenes fungering. Tingretten la også vekt på at barna hadde behov for å etablere en god tilknytning til sine nye omsorgsgivere, samt at samværene som så langt var gjennomført, hadde vært av svært varierende kvalitet på grunn av foreldrenes opptreden.
- (13) Barnas forklaringer om vold ledet til straffesak. Ved Eidsivating lagmannsretts dom 13. mars 2018 ble begge foreldrene dømt til betinget fengsel i 45 dager for flere legemsfornærmelser mot de tre eldste barna. Barna ble også tilkjent 30 000 kroner hver i oppreisningserstatning.
- (14) Den 6. juli 2018 fremsatte foreldrene begjæring om tilbakeføring av barna. Kommunen fremmet sak for fylkesnemnda, som i vedtak 31. januar 2019 ikke tok begjæringen til følge. Samværet for de to eldste barna ble utvidet til seks ganger per år. For C og D ble samværsordningen med fire årlige samvær på tre timer videreført.
- (15) Vedtaket ble brakt inn for rettslig prøving. Ved Nedre Romerike tingretts dom 23. september 2019 ble vedtaket stadfestet.
- (16) Dommen ble anket til Eidsivating lagmannsrett, som ved beslutning 20. januar 2020 ga samtykke til ankebehandling for spørsmålet om tilbakeføring av det eldste barnet og samværsfastsettelsen for alle de fire barna.
- (17) Eidsivating lagmannsrett avsa 18. juni 2020 dom med slik domsslutning for så vidt gjelder samværet mellom foreldrene og C og D:
 - «4. C og hans foreldre, B og A, gis rett til samvær 4 – fire – ganger i året med en varighet av 3 – tre – timer hver gang.
 5. D og hennes foreldre, B og A, gis rett til samvær 4 – fire – ganger i året med en varighet av 3 – tre – timer hver gang.

6. Barneverntjenesten gis mulighet til å føre tilsyn under foreldrenes samvær med C og D.»

- (18) Tilbakeføringskravet for det eldste barnet ble ikke tatt til følge.
- (19) Foreldrene har anket dommen til Høyesterett. Anken gjelder rettsanvendelsen og bevisbedømmelsen. Høyesteretts ankeutvalg har tillatt anken fremmet for så vidt gjelder samværsfastsettelsen for C og D.
- (20) For Høyesterett er psykologspesialist Eva Steinbakk oppnevnt som ny sakkyndig og har avgitt rapport. Steinbakk ga også forklaring under ankeforhandlingen. Det er fremlagt oppdaterte rapporter fra samvær, referater fra barnevernets samtaler med foreldrene, samt referater fra oppfølgingsbesøk i fosterhjemmet. For øvrig står saken for så vidt gjelder samværs spørsmålet for C og D, i samme stilling som for lagmannsretten.
- (21) Saken har vært behandlet i sammenheng med HR-2021-474-A og HR-2021-476-A.

Partenes syn på saken

- (22) De ankende parter – A og B – har i korte trekk anført:
- (23) Barn og foreldre har gjensidig rett til samvær etter omsorgsovertakelse.
- (24) Omsorgsovertakelse er et midlertidig tiltak. Barnevernstjenesten har plikt til å opprettholde og styrke de personlige båndene mellom barn og biologiske foreldre, og skal løpende arbeide for gjenforening. Det gjelder en klar presumsjon for at barnets beste er å vokse opp hos sine biologiske foreldre. Samvær må fastsettes ut fra dette.
- (25) Målet om gjenforening mellom barn og foreldre kan ikke oppgis. Det krever spesielle og sterke grunner, og gjenforeningsmålet kan ikke oppgis bare fordi omsorgsovertakelsen har vart lenge. De forhold som tidligere begrunnet omsorgsovertakelsen, er ikke lenger til stede. Problemet med fars alkoholmisbruk er løst, og foreldrene er nå begge i fast jobb og har kjøpt ny bolig. Barnevernstjenesten må følge opp utviklingen hos både barn og foreldre, og herunder sikre at barna gis nødvendig traumebehandling. Det må videre iverksettes tiltak for å bedre foreldrenes samværskompetanse.
- (26) Barnevernstjenesten har videre plikt til å sikre at omsorgsovertatte minoritetsbarn gis rett til å leve i pakt med sin kultur, herunder å lære sitt morsmål og dyrke sin kultur i samsvar med FNs barnekonvensjon artikkel 30. Barnekonvensjonen artikkel 20 nr. 3 krever også at det skal tas hensyn til barnets kulturelle bakgrunn ved valget mellom ulike løsninger.
- (27) Samværsomfanget må trappes opp. Et minimumsmål for samvær, der gjenforeningsmålet ikke er oppgitt, må ligge på minst ett samvær per måned. Begrensninger i samværet utover dette krever spesielle og sterke grunner.
- (28) Det er ikke behov for tilsyn under samværene. Også fosterfars tilstedeværelse må fases ut.

- (29) De ankende parter har lagt ned slik påstand:
- «Samvær fastsettes etter rettens skjønn, ut fra målsetning om gjenforening.»
- (30) Ankemotparten – *X kommune* – har i korte trekk anført:
- (31) Samvær mellom barn og foreldre etter omsorgsovertakelse må fastsettes konkret og skal være til barnets beste. Det er ikke grunnlag i praksis fra Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD) for å oppstille noen minstenorm for antallet samvær, heller ikke i EMDs dom 22. desember 2020 *M.L. mot Norge*. EMD krever heller ikke at samværet skal fastsettes ut fra barnets tålegrense.
- (32) Det er i denne saken grunnlag for å oppgi målet om gjenforening, og samværsomfanget må fastsettes i lys av dette.
- (33) Ved den konkrete vurderingen av samværsomfanget vil sentrale momenter være foreldrenes funksjon, barnets alder, behov og sårbarheter hos barnet, tilknytningsforhold og hva som er realistisk med hensyn til varigheten av plasseringen og forbedringspotensialet hos foreldrene. Også erfaringer fra gjennomførte samvær og barnets egen mening står sentralt. Barnets kulturelle bakgrunn og identitet er et moment, men vil måtte avveies mot andre momenter.
- (34) Det er ikke rom for økt samværsomfang for C og D nå. Foreldrene har svake foreldrefunksjoner, og samværet virker ikke utviklingsfremmende for barna. Foreldrene har også over tid mottatt omfattende tiltak og veiledning, uten at det har hatt ønsket effekt. Barna selv signaliserer også at de ikke ønsker mer samvær med foreldrene.
- (35) X kommune har lagt ned slik påstand:
- «Anken vert forkasta.»

Mitt syn på saken

Rettslige utgangspunkter

- (36) Omsorgsovertakelse er et inngrep i retten til familieliv mellom barn og foreldre og skal være en midlertidig løsning med mål om gjenforening så snart forholdene tillater det. De rettslige vilkårene for omsorgsovertakelse er klargjort gjennom storkammeravgjørelsen i HR-2020-662-S avsnitt 43 følgende. Det fremgår her at omsorgsovertakelse bare kan besluttes helt unntaksvis og i samsvar med kravet om «very exceptional circumstances», slik dette er utviklet i praksis fra EMD, især EMDs storkammerdom 19. september 2019 *Strand Lobben med flere mot Norge*.
- (37) Barnevernloven § 4-19 første ledd fastsetter at barn og foreldre har «rett til samvær med hverandre» med mindre noe annet er bestemt. Retten til samvær følger også av Grunnloven § 102, Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel 8 og FNs barnekonvensjon artikkel 9 nr. 3. For å nå målet om gjenforening etter en omsorgsovertakelse står samvær mellom barnet og foreldrene helt sentralt. Samvær skal

utøves med sikte på å opprettholde, styrke og utvikle båndene mellom barnet og de biologiske foreldrene, i samsvar med barnets beste og for å nå målet om gjenforening.

- (38) Den nærmere fastsettelsen av samværsomfanget må skje konkret og med avgjørende vekt på å fastsette et samvær som er til barnets beste, jf. barnevernloven § 4-1. Dersom hensynet til barnets beste og foreldrenes interesser er motstridende, må det skje en balansert avveining. Ved denne avveiningen skal hensynet til å nå målet om gjenforening gjennom hyppige samvær veie tungt, men samtidig kan samværsomfanget ikke fastsettes slik at barnet utsettes for urimelige belastninger, verken på kort eller lang sikt. Samværet kan heller ikke fastsettes slik at det vil skade barnets helse eller utvikling. Den endelige samværløsningen skal, etter at de ulike hensynene er vurdert og avveid, være i samsvar med barnets beste. Førstvoterende i HR-2021-474-A har i avsnitt 43 gitt følgende anvisning for denne avveiningen:

«Så lenge målsettingen om gjenforening ikke er oppgitt, må det fastsettes så mye samvær som det er mulig å gi uten å tilsidesette hensynet til barnets beste. Selv om det ikke kan oppstilles et absolutt minstenivå, jf. HR-2020-662-S avsnitt 134, er et så begrenset samvær som tre til seks ganger i året i utgangspunktet ikke egnet til å ivareta målet om å legge til rette for å styrke og utvikle båndene mellom foreldre og barn. Samvær i så begrenset omfang må være nødvendig ut fra hensynet til barnets beste.»

- (39) I avsnitt 52–56 redegjør hun så nærmere for relevante momenter ved den konkrete vurderingen:

«Omfanget av samvær i den enkelte saken må fastsettes ut fra en bred vurdering. Uten at det er ment som en fullstendig oversikt, finner jeg grunn til å trekke fram noen av de hensynene som det ofte vises til i rettspraksis.

Barnets sårbarhet og hvordan barnet påvirkes av kontakt med foreldrene er sentralt for samværsomfanget. Det enkelte barn må vurderes særskilt, og det må ses hen til at jevnlig samvær også kan lette kontakten mellom barn og foreldre. *Barnets behov* mer generelt og hvordan barnet klarer seg etter omsorgsovertakelsen er av betydning. Det samme gjelder styrken i barnets *tilknytning* til sine biologiske foreldre. Alt etter barnets modenhet og alder, vil *barnets eget syn* ha stor vekt. Dette siste kommer jeg tilbake til.

Foreldrenes funksjon og om det er tale om en *kortvarig eller langvarig plassering*, er viktig. Både bakgrunnen for omsorgsovertakelsen og foreldrenes utvikling i ettertid er relevant. Det samme gjelder *kvaliteten på samværene* og muligheten for å *veilede foreldrene*. Barnevernet skal legge til rette for gode samvær og gi hjelp til foreldrene, jf. barnevernloven § 4-16, men foreldrene må også vise evne til å endre seg der det er nødvendig. Samvær kan imidlertid være krevende også for foreldrene, spesielt der dette skjer under tilsyn. Det må derfor være rom for samvær også om foreldrene strever med å ta til seg veiledningen. Det kan videre ha betydning om det er *sterk konflikt* mellom biologiske foreldre og barnevernet/fosterforeldrene, og om barna utsettes for lojalitetspress. De voksne har et ansvar for et saklig samarbeid og for å skjerme barna for konflikter i saken.

Om fosterforeldrene har et annet språk eller en annen kulturell bakgrunn enn de biologiske foreldrene, kan ha betydning, jf. HR-2020-1967-A avsnitt 96. Barnas rett til kjennskap til sin kultur må ivaretas uavhengig av fosterforeldres og biologiske foreldres kulturbakgrunn, jf. HR-2021-476-A avsnitt 46.

Endelig nevner jeg hensynet til at barnet får en trygg og god relasjon til fosterhjemmet. Fosterforeldrene har en viktig oppgave i å legge til rette for samvær og i å trygge barnet etter gjennomført samvær. Det må samtidig tas hensyn til at samlet belastning for fosterfamilien kan bli så stor at fosterhjemmet ikke klarer omsorgsoppgaven overfor barnet.»

- (40) Jeg bemerker ellers at Høyesterett skal fastsette et minimumssamvær ut fra situasjonen i dag. Det kan gis anvisning på hvordan samværene skal gjennomføres, og føringer for opptrapping der forholdene tilsier det. Barnevernstjenesten kan imidlertid gi mer samvær eller samvær på mer fleksible måter, så lenge forholdene utvikler seg slik at dette vil være til barnets beste.

Særlig om betydningen av minoritetsbarns rett til kulturutøvelse

- (41) De ankende parter har særlig trukket frem barnas rett til å ivareta sin tamilske identitet og kultur, og de har fremholdt at disse rettighetene ikke overholdes med en så begrenset samværsordning som den fastsatte.

- (42) Barnekonvensjonen artikkel 30 lyder i norsk oversettelse slik:

«I stater hvor det finnes etniske, religiøse eller språklige minoriteter eller personer som tilhører en urbefolkning, skal et barn som tilhører en slik minoritet eller urbefolkningen, ikke nektes retten til sammen med andre medlemmer av sin gruppe å leve i pakt med sin kultur, bekjenne seg til og utøve sin religion, eller bruke sitt eget språk.»

- (43) Bestemmelsen er etter ordlyden formulert som et inngrepsvern, men det må legges til grunn som sikker rett at den i likhet med den beslektede bestemmelsen i FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter artikkel 27 også gir positive rettigheter til minoritetsbarn. Dette fremgår blant annet av FNs barnekomité's generelle kommentar nr. 11 fra 2009, der det i avsnitt 17 jf. avsnitt 15 er fremholdt at myndighetene i konvensjonsstatene er forpliktet til å sørge for at rettighetene etter artikkel 30 og utøvelsen av dem blir beskyttet, jf. også Rt-2014-976 avsnitt 39. I avsnitt 16 i den generelle kommentaren fremgår det videre at rettighetene etter artikkel 30 skal oppfattes både som individuelle og kollektive rettigheter for barnet. Rettighetene etter bestemmelsen er generelle og faller ikke bort selv om det offentlige overtar omsorgen for et minoritetsbarn.

- (44) Barnekonvensjonen inneholder videre i artikkel 20 nr. 3 en særbestemmelse for barn som er fratatt sitt familiemiljø og er under alternativ omsorg. Det fremgår her at når mulige løsninger overveies, «skal det tas tilbørlig hensyn til ønskeligheten av kontinuitet i barnets oppdragelse og til barnets etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn». Denne bestemmelsen er gjennomført i barnevernloven § 4-15 første ledd. I forarbeidene er det presisert at bestemmelsen ikke innebærer at dette er hensyn som skal tillegges avgjørende vekt, men at de «skal inngå i den helhetsvurdering som skal foretas når man søker å komme fram til hva som er til barnets beste», jf. Ot.prp. nr. 45 (2002–2003) side 62.

- (45) Begge bestemmelsene underbygger etter mitt syn at barns etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn må hensyntas og vektlegges ved valg av tiltak, herunder ved valg av fosterhjem eller annet plasseringssted i tilfeller der det er nødvendig å plassere barnet utenfor hjemmet. Minoritetsbarns rettigheter etter artikkel 30 må også inngå som viktige

momenter i den samlede avveiningen av hvilken løsning som samlet sett er til beste for barnet.

- (46) Ved fastsettelse av samvær etter omsorgsovertakelse må barnets kulturelle rettigheter ut fra dette respekteres og sikres så langt dette er i samsvar med barnets beste og ikke kommer i konflikt med barnets grunnleggende rett til forsvarlig omsorg og beskyttelse, jf. HR-2021-474-A avsnitt 55.

Den konkrete samværsfastsettelsen

Innledning – bakgrunnen for omsorgsovertakelsen, og foreldrenes situasjon i dag

- (47) Som jeg har redegjort for innledningsvis, var omsorgsovertakelsen av C og D resultat av en meget lang prosess, der barnevernet gjennom flere år hadde vært inne med en rekke ulike tiltak i familien for å sikre barna en forsvarlig omsorgssituasjon. Jeg finner det hevet over tvil at situasjonen for barna i august 2015 hadde utviklet seg slik at det var nødvendig å overta omsorgen og plassere barna utenfor hjemmet. Fars alkoholmisbruk gjorde omsorgssituasjonen uholdbar, og mor evnet ikke å ivareta omsorgen for barna i tilstrekkelig grad. I tillegg utsatte begge foreldrene de tre eldste barna for vold, slik det fremgår av lagmannsrettens dom i straffesaken.
- (48) Foreldrenes situasjon i dag er en annen. Mor er i fast jobb som renholder på et sykehjem og får gode skussmål. Hun har lært mer norsk og er bedre integrert i det norske samfunnet. Far etablerte høsten 2019 et eget transportfirma og har fast jobb og god inntekt. Foreldrene har også kjøpt ny bolig. Både barnevernstjenesten og de sakkyndige for lagmannsretten og Høyesterett har lagt til grunn at far ikke lenger misbruker alkohol. Jeg nevner i denne forbindelse at lagmannsretten, ved vurderingen av spørsmålet om tilbakeføring av det eldste barnet, la til grunn at de ytre forholdene per i dag ligger til rette for å kunne gi barn forsvarlig omsorg. Når kravet om tilbakeføring likevel ikke ble tatt til følge, skyldtes det at lagmannsretten ikke fant det sannsynliggjort at foreldrene kunne ivareta guttens særlige omsorgsbehov.

Målet om gjenforening og lengden på plasseringen

- (49) Kommunen har gjort gjeldende for Høyesterett at fastsettelsen av samværet for C og D må ta utgangspunkt i at målet om gjenforening mellom barna og de biologiske foreldrene er endelig oppgitt. Verken fylkesnemnda eller tingretten har tatt stilling til dette spørsmålet. Lagmannsretten, som avsa dom etter EMDs avgjørelse i Strand Lobben-saken, fant at det ikke forelå «slike spesielle og sterke grunner at formålet om gjenforening kan oppgis», selv om lagmannsretten la til grunn at tilbakeføring ikke var aktuelt i nærmeste fremtid. Jeg er enig i lagmannsrettens vurdering på dette punkt og bemerker at det ikke er fremkommet nye opplysninger for Høyesterett som gir grunnlag for å konkludere med at målet om gjenforening kan oppgis.
- (50) Det er samtidig klart at det ikke er realistisk med en tilbakeføring av C og D i overskuelig fremtid, først og fremst grunnet barnas sårbarhet og særlige omsorgsbehov, som jeg straks skal komme tilbake til.

- (51) Samværet må i lys av dette fastsettes med sikte på å opprettholde, styrke og utvikle båndene mellom barna og foreldrene, slik at det kan arbeides for å nå målet om gjenforening i et noe lengre tidsperspektiv.

Barnas situasjon i dag

- (52) Et barns eventuelle særlige sårbarhet etter en omsorgsovertakelse står sentralt ved vurderingen av samvær. Dette er et utslag av at samværet ikke skal utsette barnet for urimelige belastninger og heller ikke kan fastsettes slik at det er til skade for barnets helse og utvikling. Vurderingen av sårbarhet hos barnet må grunngis konkret og på bakgrunn av et oppdatert og tilstrekkelig faktisk grunnlag, jf. HR-2020-661-S avsnitt 169, med henvisning til EMD-praksis.
- (53) Jeg ser først på Cs situasjon i dag, herunder hans sårbarhet, behov og tilknytning til henholdsvis foreldrene og fosterhjemmet.
- (54) C er i dag elleve år gammel. Ved den sakkyndige utredningen som ble foretatt i 2014, la de sakkyndige til grunn at både C og D hadde utviklet sårbarhet for psykiske og fysiske belastninger, og at de var avhengige av svært gode omsorgsbetingelser for å forebygge en skadelig utvikling. Sårbarheten ble satt i sammenheng med den marginale og til dels skadelige omsorgssituasjonen barna hadde levd i så langt under oppveksten.
- (55) C har vært utredet av PPT, første gang i forbindelse med barnehagestart. Den sakkyndige for Høyesterett har i sin rapport redegjort for at problemstillingen da var knyttet til at guttens «motoriske, kognitive, språklige og emosjonelle utvikling var forsinket». Han fikk spesialpedagogisk hjelp og gikk et ekstra år i småbarnsavdeling. Også ved utredningen i 2014 la de sakkyndige til grunn at C viste «forsinket utvikling på flere områder», og at han hadde behov for «ekstra sensitive og trygge omsorgspersoner som ser, forstår og møter hans behov stabilt».
- (56) PPT gjennomførte i juni 2018 en ny sakkyndig vurdering av C og tilrådte da omfattende spesialpedagogisk hjelp innen norsk, engelsk og sosial kompetanse. Det fremgår her at gutten fortsatt strevde i sosiale situasjoner og hadde behov for voksenstøtte i friminuttene og i mindre strukturerte situasjoner.
- (57) Psykolog Ramnefjell, som var oppnevnt sakkyndig for lagmannsretten, beskrev i 2019 en god utvikling hos gutten både i fosterhjemmet og på skolen. Ramnefjell beskrev imidlertid også utfordringer knyttet til samværet og reaksjoner hos C, som at han vinteren 2019 begynte å tisse på seg på grunn av frykt for tilbakeføring til foreldrene.
- (58) Den sakkyndige for Høyesterett har – basert på egne observasjoner og innhentede oppdaterte opplysninger fra blant annet barnevern, fosterforeldre, skole og SFO – gitt følgende beskrivelse av de utfordringene C har i dag:

«Når C snakker med undertegnede om tiden han bodde hjemme 'kjenner han det i magen'. Han synes det er fint å møte foreldrene, men litt skummelt også. Når han skal beskrive hvordan han har det under samvær bruker han begreper som 'redd', 'utrygg' og 'skummelt'. Han tør ikke si at han er mett og føler seg tvunget til å spise. Han stotrer og stammer når han forteller om redselen for å bli tilbakeført, og hvor flaut det var at han begynte å tisse på seg etter foreldrenes besøk i fosterhjemmet. Når far sier

at fosterforeldrene bare er noen som passer han får han vondt i magen og det ble så ekkelt i kroppen hans. Disse emosjonelle og fysiologiske reaksjonene C opplever i møte med foreldrene indikerer at han ikke har fått bearbeidet de følelsesmessige belastninger og traumer han ble påført da han bodde hjemme. Når C under samvær opplever noe som minner om tidligere negative erfaringer (høye lyder, sinte stemmer, irettesettende blikk, utrygghet osv.) er det derfor stor risiko for retraumatisering av tidligere følelsesmessige belastninger og traumer.»

- (59) Basert på utredningene som er foretatt av C over tid, er det etter mitt syn grundig dokumentert at gutten har en særlig sårbarhet som må hensyntas ved samværsfastsettelsen for å sikre at barnet ikke utsettes for urimelige belastninger, herunder risiko for retraumatisering, som den sakkyndige særlig har trukket frem.
- (60) D beskrives i dag som et barn med motorisk og kognitiv utvikling innenfor normalområdet. D var ett år og ti måneder da hun ble flyttet i beredskapshjem, og har ikke i samme grad fortalt om negative opplevelser fra tiden før omsorgsovertakelsen. Også D har imidlertid levd under den samme omsorgssvikten og har ifølge den sakkyndiges rapport vært vitne til konflikter mellom foreldrene og til fars skadelige alkoholmisbruk. Den sakkyndige har blant annet vist til at D i perioden før akuttvedtaket ble observert som svært redd «med et uttrykk som om hun gråt, uten at det kom lyd eller tårer». PPT observerte etter omsorgsovertakelsen at D reagerte med nærmest usynlige og repeterende bevegelser når beredskapsmor forlot rommet. D har utviklet seg godt i fosterhjemmet og har ikke den samme særlige sårbarheten som C. Den sakkyndige beskriver likevel klare sårbarhetsfaktorer også hos henne:

«Da D bodde hjemme ble hun beskrevet som ei blid jente, som ikke gråt i situasjoner som var potensielt skremmende, og som heller ikke viste synlige stressreaksjoner ved adskillelser fra omsorgsperson. D hadde på det tidspunktet ikke utviklet språk, og hennes opplevelser vil derfor være ord-løse erfaringer hun i dag ikke vil kunne formidle verbalt. I møte med foreldrene observeres det at D gjennomgående er ‘taus og smilende’. Dette svarer til hvordan hun ble observert hjemme hos foreldrene før plassering, og står i motsetning til hennes væremåte på skolen og i fosterhjemmet. Det å smile og være medgjørlig i utrygge situasjoner har ofte som funksjon at det beskytter barnet mot sinne og negativ oppmerksomhet. Dette er vanlige beskyttelses-strategier hos sped- og småbarn som over tid har erfart utrygghet og skremmende erfaringer. Mye tyder på at samvær aktiverer tidligere beskyttelses-strategier som D etablerte i relasjon til foreldrene, og at hun i likhet med C opplever en ikke ubetydelig engstelse under samvær. D var så ung da hun opplevde omsorgssvikt og skremmende erfaringer med sine foreldre, at hun ikke er i stand til å sette ord på de følelser møter med foreldrene vekker hos henne i dag. I stedet beskriver hun det som ‘ikke er morsomt’ og ‘kjedelig’.»

- (61) Både C og D har i dag en sterk og god tilknytning til fosterforeldrene, som har vært deres primære omsorgspersoner siden høsten 2015. De har samtidig god kjennskap til sine biologiske foreldre.

Barnas mening om samvær

- (62) Barnas mening skal tillegges vekt i samsvar med Grunnloven § 104 første ledd og barnekonvensjonen artikkel 12 og inngår som et sentralt element i fastleggelsen av hvilken løsning som vil være den beste for barnet.

- (63) I samtale med den sakkyndige om samvær med foreldrene har C gitt uttrykk for at han ønsker å opprettholde dagens ordning med fire samvær i året. Han synes det er fint å møte foreldrene, «men litt skummelt også». På spørsmål fra den sakkyndige utdyper C dette med at han er redd for å bli flyttet tilbake til foreldrene. Han ønsker ikke at samværene skal gjennomføres i fosterhjemmet eller hjemme hos foreldrene, men på et sted der de «kan gjøre noe».
- (64) D har i samtale med den sakkyndige sagt at hun ønsker at samværene skal fortsette som nå. Hun har beskrevet samværene som «kjedelige», men har ikke uttrykt klare meninger utover dette, heller ikke med hensyn til innholdet i samværene og hvor de bør avholdes.

Kvaliteten på samværene og foreldrenes samværskompetanse

- (65) Det synes å være enighet mellom alle parter om at kvaliteten på samværene ikke har vært tilfredsstillende. Under samværene har det vært ført tilsyn, og det har også vært benyttet kulturfolk. Videre har minst én av barnas fosterforeldre vært til stede. Den sakkyndige skriver følgende i sin rapport:
- «Etter å ha snakket med barn, foreldre, barnevern og fosterforeldre er det tydelig at ingen av partene er fornøyd med samvær slik det fungerer i dag. Foreldrene ønsker dagsamvær med overnatting i hjemmet uten tolk, kulturfolk, veileder eller tilsyn. C og D ønsker ikke samvær i foreldrenes hjem, de vil gjøre aktiviteter sammen med foreldrene på et nøytralt sted. Hverken foreldre eller barn ønsker samvær i tempelet. Barnevernet mener foreldrene under samvær er lite sensitive til barnas behov. Etter råd fra tidligere sakkyndige og retten, er det satt inn tiltak og veiledning til foreldrene for å bedre samværenes innhold. I hovedsak omhandler tiltakene og veiledningen kultursensitiv kommunikasjon og kulturformidling. Foreldrene har også fått råd om å behandle barna likt, bruke mindre tid på fotografering og velge aktiviteter barna liker.»
- (66) Tidligere var samværene preget av at foreldrene brukte mye tid på fotografering av barna i forskjellige antrekk og positurer, og at de ikke viste forståelse når barna kjedet seg og ga uttrykk for at de var slitne. Den sakkyndige uttaler at dette har bedret seg etter lagmannsrettens dom. Foreldrene har brukt noe mindre tid på fotografering, og de har blitt flinkere til å spørre barna om hva slags mat de ønsker å spise. Observasjoner fra den sakkyndige viser at de mest vellykkede samværene har vært de der barna og foreldrene har gjort aktiviteter sammen.
- (67) Utfordringen med foreldrenes samværskompetanse i dag er knyttet til deres manglende evne til å ivareta barnas emosjonelle behov og reaksjoner under samværene. Barna behandles ulikt, og foreldrene skaper utrygghet hos barna ved å ta opp forhold som angår deres fremtidige omsorgssituasjon. Selv om foreldrene ikke kan pålegges å fraskrive seg muligheten for å kreve barna tilbakeført, forutsetter en tilbakeføring i dette tilfellet at relasjonen og båndene mellom barna og foreldrene styrkes og utvikles. Dette vil vanskelig kunne oppnås så lenge foreldrene ikke evner å se at de i første omgang må gi barna trygghet med hensyn til den omsorgssituasjonen de befinner seg i, og samtidig erkjenne at barna er emosjonelt skadet av omsorgssvikten de ble utsatt for i hjemmet. C har også opplevd mor som sint under samvær, noe som har gjort ham svært redd.

- (68) Foreldrenes samværskompetanse kan muligens vurderes som noe bedre for Ds del, som får mye av oppmerksomheten fra foreldrene under samværene. Den sakkyndige har imidlertid, som jeg kommer tilbake til ved den samlede vurderingen, anbefalt en lik samværsordning for C og D, også begrunnet i den trygghet søsknene representerer for hverandre under samværene.

Hensynet til å ivareta barnas tamilske kultur

- (69) Barna har behov for og rett til å ivareta sin tamilske identitet og kultur. Det har i denne saken vært fokusert på det kulturelle aspektet fra barnevernets side, og det er satt inn ressurser med sikte på å gjøre tiltakene kultursensitive, herunder bruk av kulturfolk under samværene. Dette synes i varierende grad å ha vært vellykket, og lagmannsretten har i sin dom fremhevet at barna har behov for alderstilpasset forklaring på hvorfor foreldrene legger opp samværene slik de gjør, blant annet med stor vekt på fotografering, feiring av bursdager og andre høytider og matlaging. Dette vil kunne gjøre foreldrenes «program» for samværene mer forståelig for barna.
- (70) Den sakkyndige for Høyesterett har også trukket frem at samværene kan brukes til å gi barna kjennskap til tamilsk kultur, men etter hennes vurdering er barna mindre tilgjengelige for læring av tamilsk språk og kulturell praksis nå, før de har blitt tryggere på foreldrene under samvær.
- (71) Cs kontaktlærer har opplyst at gutten er stolt av sin kultur og kunnskapen han har om Sri Lanka. Også fosterforeldrene har bekreftet at C er opptatt av og interessert i sin kulturelle identitet, blant annet ved at han har forberedt spørsmål som han ønsker å stille til foreldrene under samvær. Barnevernet har i kontakt med foreldrene fremhevet viktigheten av at han møtes på slike initiativ.
- (72) Barnas kulturelle identitet er en problemstilling barnevernet har vært opptatt av, og som også må inngå i oppfølgingen av barna fremover. Barnevernet må løpende vurdere om barna har behov for tiltak for å ivare ta sin kulturelle identitet utover det som tilføres dem gjennom samværene og det arbeidet som gjøres av fosterforeldrene.

Samlet vurdering

- (73) Jeg har funnet den samlede vurderingen av hvilken samværsordning som skal fastsettes, vanskelig. En hovedutfordring i dag er Cs utrygghet og redsel for å bli tilbakeført til de biologiske foreldrene, samt de problemene med å få god kvalitet i samværene som jeg har nevnt. Samvær som utsetter barna for risiko for retraumatisering på grunn av tidligere opplevelser, noe som særlig er en problemstilling for C, vil ikke bidra til at båndene til foreldrene kan utvikles og styrkes.
- (74) I samsvar med anbefalingene fra den sakkyndige bør det etter mitt syn fastsettes en felles samværsordning for D og C, som bor i samme fosterhjem. Barna representerer en trygghet for hverandre under samværene, og lik samværsordning vil også motvirke Cs opplevelse av ulik eller urettferdig behandling fra foreldrenes side. Samværene bør også være felles med de to eldste barna. Det er i dag gode og sterke bånd mellom søsknene som det er viktig å ta vare på.

- (75) Den sakkyndige har foreslått flere konkrete tiltak som kan bedre kvaliteten i samværene. Hun har for det første fremholdt at *stedet for samvær* er viktig. Samvær i foreldrenes hjem kan innebære flere traumepåminnere enn samvær på nøytrale steder. C har også selv uttrykt at han ikke ønsker samvær hjemme hos foreldrene. I en tid fremover bør dette etter mitt syn vektlegges når samværene planlegges, selv om det ikke er tilstrekkelig grunn til å fastsette at ingen samvær kan skje hjemme hos foreldrene. Den sakkyndige fremhever også at dette kan endre seg når barna blir tryggere. De gode samværene der barna og foreldrene har gjort aktiviteter sammen, bør det bygges videre på.
- (76) Den sakkyndige har videre fremhevet at foreldrene strever med sensitivitet og forståelse for barnas følelsesmessige behov under samvær, og at det er «avgjørende at foreldrene erkjenner at relasjonen til barna har tatt skade, og at den derfor må endres og repareres». Foreldrene må derfor få faglig basert *veiledning* som omfatter kunnskap om barns utvikling, traumer og omsorgssvikt. Den sakkyndige har også reist spørsmål om C har behov for traumebehandling. Dette er anbefalinger som barnevernet bør vektlegge i sin videre oppfølging.
- (77) Samværene skal også gi barna grunnlag for å opprettholde sin kulturelle identitet. Selv om kapasiteten hos barna synes noe begrenset nå, fremhever den sakkyndige at ved samvær der det kulturelle står i fokus, bør foreldrene få hjelp til å forklare for barna de ritualene som gjennomføres.
- (78) Når det gjelder omfanget av samværet, må utgangspunktet tas i forholdene i dag. Slik samværene har fungert så langt, har de vært belastende for barna, noe som også har gitt seg utslag i sterke reaksjoner i forbindelse med samværene. Særlig gjelder dette for C. Den sakkyndige har eksempelvis beskrevet emosjonelle reaksjoner som «sårhet, grubling, tissing, konsentrasjonsvansker, emosjonelle utbrudd [og] redsel for tilbakeføring». C er elleve år, og hans mening skal tillegges stor vekt. Han har formidlet til den sakkyndige at han ikke ønsker flere samvær enn i dag, og dette må ses i sammenheng med at samværene gjør ham redd for å bli flyttet tilbake til foreldrene.
- (79) Dersom innholdet og kvaliteten i samværene bedres, har den sakkyndige antydnet at et samværsomfang på fire til seks ganger i året vil være i samsvar med barnas beste og ikke utsette dem for urimelige belastninger. Jeg forstår det da slik at forutsetningen hos den sakkyndige er at de tiltakene hun har pekt på for å bedre samværskvaliteten, følges opp.
- (80) Etter en samlet vurdering er jeg kommet til at det på nåværende tidspunkt skal fastsettes fem årlige samvær på tre timer.
- (81) Et slikt samværsomfang vil på den ene siden ikke tilsidesette hensynet til barnas beste og vil ikke utsette dem for urimelige belastninger, samtidig som et slikt samværsomfang vil gi rimelige muligheter for å arbeide videre med at båndene mellom barna og foreldrene kan styrkes og utvikles. Forhåpentligvis kan en slik begrenset økning i samværsomfanget også til en viss grad bidra til å ufarliggjøre samværene for gutten. Samværene skal komme i tillegg til søskensamværene som avholdes mellom de fire barna.
- (82) Dersom det oppnås forbedringer i kvaliteten i samværene, må barnevernstjenesten også på vanlig måte vurdere fortløpende om det er rom for en ytterligere økning i antallet samvær. En mer omfattende økning i samværsomfanget, forutsetter imidlertid at barna trygges i

samværssituasjonen i større grad enn det som er tilfellet i dag. Barnevernstjenesten må prioritere tiltak rettet inn mot dette.

- (83) I lys av utfordringene rundt samværene i dag, og for å trygge barna, finner jeg det klart at det bør være tilsyn under samværene. Barnevernstjenesten gis rett til å føre tilsyn, men står fritt til å vurdere alternative løsninger der en kvalifisert veileder kan være tilstede og gis i oppgave å gripe inn dersom det oppstår uheldige situasjoner som er belastende for barna.

Konklusjon

- (84) Jeg stemmer etter dette for denne

D O M :

1. C og hans foreldre, B og A, gis rett til samvær 5 – fem – ganger i året med en varighet av 3 – tre – timer hver gang.
2. D og hennes foreldre, B og A, gis rett til samvær 5 – fem – ganger i året med en varighet av 3 – tre – timer hver gang.
3. Barnevernstjenesten gis mulighet til å føre tilsyn under samværene.

- (85) Dommer **Østensen Berglund:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.

- (86) Dommer **Noer:** Likeså.

- (87) Dommer **Ringnes:** Likeså.

- (88) Dommer **Skoghøy:** Likeså.

- (89) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

1. C og hans foreldre, B og A, gis rett til samvær 5 – fem – ganger i året med en varighet av 3 – tre – timer hver gang.
2. D og hennes foreldre, B og A, gis rett til samvær 5 – fem – ganger i året med en varighet av 3 – tre – timer hver gang.
3. Barnevernstjenesten gis mulighet til å føre tilsyn under samværene.